תורה אור

והיינו דאמר ~~אבדימי בר חמא בר דוסא~~ מאי דכתיב לא בשמים היא ולא מעבר לים היא. לא בשמים היא שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה, ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריה. רבא אמר לא בשמים היא לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים ולא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה כים. רבי יוחנן אמר לא בשמים היא לא תמצא בגסי רוח ולא מעבר לים היא לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים:

תנו רבנן כיצד מעברין את הערים. ארוכה כמות שהיא, עגולה עושין לה זויות, מרובעת אין עושין לה זויות, היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר רואין אותה כאילו היא שוה, היה בית אחד יוצא כמין פגום או שני בתים יוצאין כמין שני פגומין רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהן ומודד ממנו ולהלן אלפים אמה, היתה עשויה כמין קשת או כמין גאם רואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות ומודד ממנו ולהלן אלפים אמה. אמר מר ארוכה כמות שהיא פשיטא? לא צריכא דאריכא וקטינא מהו דתימא ליתן לה פותיא כאורכה קמ"ל. מרובעת אין עושין לה זויות פשיטא? לא צריכא דמרבעא ולא מרבעא בריבוע עולם מהו דתימא לירבעא בריבוע עולם קא משמע לן. היה בית אחד יוצא כמין פגום או שני בתים יוצאין כמין שני פגומין. השתא בית אחד אמרת, שני בתים מיבעיא? לא צריכא משתי רוחות - מהו דתימא מרוח אחת אמרינן משתי רוחות לא אמרינן, קא משמע לן. היתה עשויה כמין קשת או כמין גאם רואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה.

אמר רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת. ומי אמר רב הונא הכי והאמר רב הונא חומת העיר שנפרצה במאה וארבעים ואחת ושליש? אמר רבה בר עולא לא קשיא כאן ברוח אחת כאן משתי רוחות, ומאי קמ"ל דנותנין קרפף לזו וקרפף לזו הא אמרה רב הונא חדא זימנא דתנן נותנין

והיינו דאמר רב אבדימי · הא דאמרן דצריך לטרוח ולהעמיד סימנין ולהערים בתחבולות כדי שתתקיים התורה בלומדיה הייט דר' אבדימי דמפרש דיוקא דקרא שאם בשמים היא צריך אתה לעלות אחריה: **סחרנין** · מחזרין בעיירות: **תגרין** · [א] בעירן במקומן אלא נראה ואינו נראה כדאמר לעיל*[ב]: **ארוכה כמות שהיא** · לקמן מפרש: **עגולה עושין לה זויות** · כשבא למדוד תחומין לקרנותיה לא ימדוד לה מהחומה אלא יוסיף לה ריבוע כלומר ירחיק מן החומה כדי ריבוע דהא מרבינן פיאות לכל מילי דשבת ואח"כ ימדוד תחומי הקרנות שאם בא ללכת דרך קרן העיר ישתכר בהליכתו רביע, דמרובע יותר על העגול רביע:

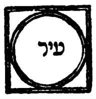

מרובעת אין עושין לה זויות · לקמן מפרש: **היתה רחבה מצד זה וקצרה מצד זה רואין אותה כאילו היא שוה** · כשבא למדוד התחומין למערב אצל קרן מערבית דרומית אינו מודד מן החומה אלא מרחיק ומושך למערב עד כנגד חודה של קרן מערבית צפונית המשכת ויוצא' למערב ומודד וכן לקרן דרומית מזרחית:

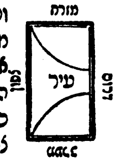

היה בית אחד בולט · מחומת העיר לאחד הצדדין כשבא למדוד תחום לפון אצל קרן מערבית לפונית (ג)כשבא למקום שאין הבית בולט שם מרחיק מן החומה עד כנגד מקום שכלה בליטת הבית לקרן מזרחית לפונית כאילו חוט מתוח מכוון והולך כנגדו ממקום שכלה הבית עד כנגד קרן לפונית מערבית ומודד מן החוט ולצפון אלפים:

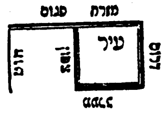

שני בתים כמין ב' פגומין · קס"ד לרוח אחת וקאמר רואין כאילו חוט מתוח מזה לזה ולקמן פריך השתא בית אחד אמרת רואין, שני בתים מיבעיא: **היתה עשויה כמין קשת** · שאין הבתים במקום חבל הקשת: **או כמין גאם** · גימל יווני עשוי כמין כף *כפופה שלט**): **רואין אותה כאילו היא מלאה בתים** · כשבא למדוד תחומין מן הצפון מודד מן היתר כאילו היתה מוקפת בתים והדר בקשת לא יתחיל למדוד מביתו ולצפון אלפים אלא כל העיר עד היתר חשובה לו כד' אמות וכן העשויה כמין גאם היוצא מן המזרח למערב אע"פ שאין בתים במערב רואין כאילו מלא כל החלל בתים וכן מן הדרום לצפון והיוצא מביתו אין חלל החלק של עיר עולה לו מן המדה: **ארוכה כמות שהיא פשיטא** · וכי תעלה על דעתך שיקצרנה: **דאריכא וקטינא** · קצרה ברחבה:

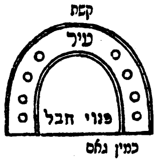

מהו דתימא · ירחיבנה למזרח ולמערב עד שתהא מרובעת יפה: **קמ"ל** · כמות שהיא מניחין אותה שהרי יש לה פיאות: **דמרבעא אבל לא מרבעא בריבועו של עולם** · שיהא לפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם אלא עומדת באלכסון: **לא צריכא לב' רוחות** · אחד לצפון וא' לדרום: **בין ב' ראשים** · הייט אורך מקום היתר: **פחות מד' אלפים** · שתחום ראשה זה נבלע בתוך תחום ראשה האחר נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היתר ורואין כאילו היא מליאה בתים, ואם יותר אין מצרפין אותה להיות אחת ומודדין לה מן הקשת לכל אחד מפתח ביתו וחלל העיר החלק שאין בו בתים מן המדה הוא: **חומת העיר שנפרצה שיעורה בקמ"א ושליש** · אם רוחב פירצה קמ"א אמות ושליש דהייט שיעור ב' קרפיפות של שבעים אמה ושיריים ונעשו כב' עיירות להיות אחת והיוצא מזו לזו ללכת דרך זו חולה לה אין עולה לו מדת העיר מן המנין אלמא ביותר מקמ"א ושליש הויא הבדלה: **כאן מרוח אחת** · עיר העשויה כקשת אינה מובדלת אלא מרוח אחת הלכך עד דהוי ד' אלפים: **וכאן** · דחומת העיר שנפרצה בשתי רוחותיה זו כנגד זו קאמר הלכך כשתי עיירות נינהו וכגון שאין ישוב בחלל העיר כנגד (בית) הפרצות: **ומאי קמ"ל** · אי בב' רוחות דודאי כב' עיירות הן אמאי אשמועי' רב הונא דנותנין קרפף לזו וקרפף לזו, דשתי עיירות הסמוכות זו לזו נותנין קרפף של שבעים אמה ושיריים לכל אחת להיות כעיר אחת כדי לחברם ע"י קרפיפות הללו לעשותן כעיר אחת ואע"פ שאין בנין בין הקרפיפות וגם הקרפיפות עצמן אינן מוקפות מחילה אלא שיעור קרפף קאמר:

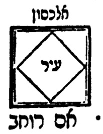

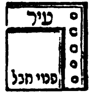

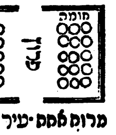

*) [נ"ל בין] **) [ועי' רש"י פסחים ח: ורש"י זבחים נג: סה: ד"ה כמין גמא]

עיר העשויה כקשת · הא דלא נקט רב הונא מלתיה אשני פגומין משום דהתם פגום הוי תוך שבעים אמה ושיריים מעיקר העיר וכיון דהוי תוך עיבור העיר אפי' יש בין פגומין יותר מד' אלפים רואין כאילו חוט מתוח עליהם ואפילו יש פגומין הרבה זה אחר זה כל אחד תוך ע' אמה ושיריים של חבירו בשני ראשי העיר שמא יש לחלק דגבי פגומין שאינם מעיקר העיר אפילו אין שם הבלעת תחומין מעברין אותן עם העיר לפי שבטל אגב העיר אבל ב' ראשי הקשת שהם מעיקר העיר אין מבטלין אגב העיר ולכך בעי שיהא שם הבלעת תחומין ומיהו נראה לר"י דאין לחלק בין שני פגומין לעיר העשויה כקשת וכן פר"ח והא דלא נקט רב הונא מילתיה על שני פגומין משום דברייתא לא איירי בשני פגומין מרוח אחת אלא בפגום אחד: **פחות** מד' אלפים מודדין מן היתר · רבה בר רב הונא בעי כמי בסמוך שגם בין יתר לקשת לא יהא יותר מאלפים משום דבעי שיהו תחומין מובלעין מכל צד אבל לרבא בריה דרבה בר רב הונא דאמר מודדין מן היתר ואפי' יותר מאלפים בין יתר לקשת משום דאי בעי הדר אתי ליה דרך בתים ולא חש שיהו מובלעין רק מצד אחד נראה דהוא הדין נמי לדידיה אם אין בין יתר לקשת אלא אלפים דמודדין לו מן היתר אפי' יש יותר מד' אלפים בין שני ראשי הקשת דהא מצי אתי דרך היתר (ד) מראש האחד לראש האחר כיון דהיתר מובלע תוך הקשת: ואם

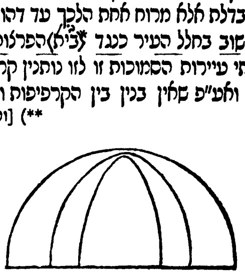

רבינו חננאל

כתיב לא בשמים היא לא תמצא תורה במי שמגביה דעתו עליה כשמים ולא מעבר לים היא במי שמרחיב דעתו עליה כים ר' יוחנן אמר כו'. ת"ר כיצד (מערבין) [מעברין] את הערים ארוכה כמות שהיא מהו דתימא מעביד (תותיה) [פותיא] כאורכיה (כי) [כדי] שתתרבע קמ"ל דלא. עגולה עושין לה זוויות פי' מרבעה ונותן זוויות. מרובעות אין עושין לה זוויות. כלומר אם אינה נתונה בריבועה בריבועו של עולם צפון העיר לצפון העולם ודרומה לדרום העולם. מהו דתימא מרבעה בריבועו של עולם קמ"ל דלא צריכינן כולי האי היתה זו העיר רחבה מצד אחד אלף אמה ומצד אחד שכנגדו חמש מאות אמה כגון שהיה הצד המזרחי אלף אמה רחבו והמערבי ת"ק אמה רחבו נותנין גם לצד מערבי כרחבו מחוץ ת"ק אמה אחרים להשוות הצדדין כדי למדוד אלפים אמה מחוץ אלף אמה מכל צד היה בית אחד יוצא מן העיר כמין פגים או ב' בתים כמין ב' פגימין יוצאין אחד למזרח ואחד לצפון רואין כאילו חוט מתוח עליהן ומוציאין גבול העיר למזרח וגבול העיר לצפון כנגד החוט המתוח מזה ומזה ומודד מן החוט ולהלן אלפים אמה. היתה העיר עשויה כמין קשת או כמין (סם) [גאם] רואין אותה העיר כאילו היא מלאה בתים וחצרות וכאילו הן מרובעות הקשת כמין מבלא מרובעת וכן הגם ומודד מהן ולהלן אלפים אמה. אמר רב הונא עיר האשויה כקשת

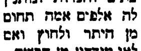

ואם יש בין ראשיה פחות מד' אלפים אמה מודדין לה בריבוע ורואין כאילו היא מלאה בתים וחצרות ונותנין לה אלפים אמה תחום מן היתר ולחוץ ואם לאו מודדין מן הקשת. פי' כגון מקום העיר שעשוי בקשת מזרחו והיתר הוא מערבי וב' ראשי הקשת חשובות כמין ב' פיגמין אחד בולט לצפון ואחד בולט לדרום וצריכין למתוח חוט משוה עולה עד נגד הקשת מקום החץ. (ואין) [אם] היתר פחות מארבעת אלפים אמה. נמצא המתוח מן הצפון לדרום ע"ג הקשת פחות מד' אלפים כמדת היתר והדרין במקום החץ מהלכין כלפי הדרום פחות מאלפים אמה וכן לצפון אבל אם הם ד' אלפים אמה יצאו מתורת פגימה שלם וכן בשני ראשיה כיון שיש בין ביניהם ב' תחומין נסתלקה מהן תורת פגום ואין מודדין אלא מן היתר (וכעשבי) [וכיושבי] שדות הן חשובין שמודדין להם מפתח בתיהן. ואקשינן ומי אמר רב הונא הכי כי אין נפרדין אלו מאלו עד שיהיה ביניהן מקום חרב בלי ישוב ד' אלפים אמה והא איהו הוא דאמר חומת העיר שנפרצה במאה וארבעים ואחת אמה ושליש עדיין דינה כדין עיר אחת שאפי' ב' עיירות הן כשתתן קרפף לזו שהן כל קרפף ע' אמה ושיריים והקרפפיות מערבות אותן וכאחת הן חשובות יתר מיכן לא. ופרקינן זו חומת העיר שנפרצה פרצתה מב' רוחות זו כנגד זו שנחלקו לשתים. לפיכך אמר רב הונא אם פרצה כנגד קרפיף לזו וקרפיף לזו ועדיין בחוקתן עומדות אם יתר מיכן נחלקו אבל בעיר העשויה כקשת שאינה חריבה אלא מרוח אחת בלבד והקשת עומד בישובו אי הוו אלפים אמה אין ואם לא. ואקשינן ומאי אתא רב הונא לאשמועינן בחומת העיר שנפרצה כי אם יש בפרצותיה [מאה וארבעים ואחת] אמה ושליש שהן כדי [שני] (שהן) קרפיפות עשאן הקרפיף להיותן אחת אלא *) משום דקודם לכן עיר [אחת] היתה ולכן מתירין אותה עכשיו בזה השיעור אבל ב' עיירות שלא היתה בהן היתר אין מתירין אותן בב' קרפיפות ואי אשמעינן בב' עיירות שנותנין קרפיף לזו וקרפיף לזו משום דדחיקא תשמישתייהו אבל

*) [נראה דחסר כאן וכצ"ל הא אמרה רב הונא חדא זימנא וכו' צריכא דאי אשמעינן הכא הו"א דטעמא משום וכו'] .

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ח:

י ב מיי' פכ"ח מהל' שבת הלכה ו סמג לאוין סו טוש"ע א"ח סי' שצח סעיף ג:

יא ג מיי' שם הל' ח טוש"ע שם ס"ד:

יב ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם ס"א:

יג ה מיי' שם הל' ח טוש"ע שם ס"ד:

יד ו ז מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ז בהג"ה וברא"ש סי' ד:

מסורת הש"ס

דברים ל

[דף נד.]

[ג"ר בהלכות פ' תולדות סי' יש ר' יוחנן]

[ג"ר בהלכות גם רבא]

[תוספתא פ"ד ע"ש]

[כעירן ערך גם פי' כמין ד' הפוך]

[לקמן מ:]

נ"ל כפופה ר"ל כף פשוטה או פתוחה כפיה כשפה ... כב"מ כח.

הגהות הב"ח

(א) גמ' והיינו דאמר רבי אבדימי: (ב) שם ליתן לה פותיא כאורכה: (ג) רש"י ד"ה היה בית אחד בולט כו' מערבית לפונית (כשבא למקום) הא"מ ונ"ב ס"א אין זה: (ד) תוס' ד"ה פחות וכו' דהא מצי אתי דרך היתר: כזה

גליון הש"ס גמ' לא תמצא במי שמגביה דעתו. עיין תענית דף ז ע"א תוס' ד"ה אף דברי תורה:

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] רש"י ד"ה תגרין. בעירן במקומן. ר"ל שלא תמצא התורה לא בסחרנים ולא בתגרים אלא במי שמשים עצמו נראה ואינו נראה: [ב] בא"ד כדאמר לעיל. דף נד. ויעוש"ה ברש"י ד"ה נראה ואינו נראה ודו"ק:

מגנה ◇ סדרה של דרשות על הפסוק "לא בשמים"

נושא כיצד מעברין את הערים

נושא עיר העשויה כקשת

תת נושא נותנין קרפף לעיר